

Андрій Кузьмин

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

Роман Блажкевич

аспірант кафедри фінансів ім. С. І. Юрія,
Західноукраїнський національний університет, м. Тернопіль

ЦИФРОВІ ДЕТЕРМІНАНТИ ПІДВИЩЕННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ МИТНОГО КОНТРОЛЮ

Сучасний період розвитку глобальної економічної системи відзначається широким проникненням цифрових технологій у всі сфери економічних відносин. Вагомий вплив цифровізація економіки має на процеси функціонування митної системи, оскільки створює передумови для спрощення роботи митних органів та підвищення ефективності й прозорості їхньої діяльності. Модернізація митної інфраструктури має передбачати глибоке інтегрування цифрових технологій у всі лаки митного адміністрування. Ідейним підґрунтям для інтеграції цифрових сервісів у митний простір є концепція Менеджменту 4.0, що передбачає злиття фізичних, біологічних та цифрових технологій у процесах управління, введення до них широкого кола «цифрових інновацій – від передової робототехніки та машинного навчання до програмного забезпечення як послуги промислового Інтернету речей (IoT)» [1].

На думку Дж. М. Майєра, Д. Е. Рауха, підвищення ефективності митного контролю за рахунок впровадження концепції Менеджменту 4.0 має важливе значення не тільки для прискорення товарних потоків у зовнішній торгівлі та зменшення логістичних втрат, але й «стає ключовим фактором для забезпечення безпеки національних кордонів, боротьби з контрабандою та організованою злочинністю» [3]. Розвиток процесів інтеграції цифрових технологій у роботу органів митного контролю дасть можливість «трансформувати митну систему в цифровий хаб міжнародної торговельної інформації та обробки даних щодо зовнішньоекономічних операцій» [6, с. 37].

Цифровізація митних процесів дає можливість отримати багатоаспектний корисний результат, який виявляється у таких вимірах:

- по-перше, спрощення процедур митного декларування для бізнесу завдяки автоматизації цих процесів;
- спрощення митного контролю під час проведення митного оформлення;
- зменшення середовища для корупційних ризиків завдяки мінімізації прямих контактів між працівниками органів митного контролю та суб'єктами господарської діяльності, що здійснюють зовнішньоекономічні операції.

Поглиблення цифровізації митного контролю в Україні має враховувати сумісність впроваджених електронних інформаційних систем та технологій з аналогічними цифровими продуктами інших країн. Так, впровадження сервісу «Електронна митниця» (E-Customs) дає можливість поглибити комунікаційну співпрацю між органами публічної влади, митного контролю та економічними

агентами, які здійснюють зовнішньоекономічні операції. Впровадження цього сервісу дало можливість перейти до електронного декларування товарів (в тому числі транспортних засобів), цифрової форми їхнього оформлення та митного контролю. Завдяки цьому, повністю виключено паперовий обіг документації, що засвідчує реальну імплементацію принципу «paperless» у діяльності публічної влади. Водночас, сервіс E-Customs сприяє створенню єдиного електронного митного простору між Україною і Європейським співтовариством.

Особливі перспективи у процесі цифровізації митного контролю вбачають у впровадженні технології штучного інтелекту. Значне навантаження на митну систему через зростання масштабів зовнішньоторговельних операцій, потоків людей, які перетинають державний кордон, збільшує ймовірність помилок з боку працівників органів митного контролю при обробленні митної документації, а також розсіює їхню увагу, що може стати причиною втрати пильності до деталей. Наслідки цього можуть мати не тільки економічне, але й безпекове значення [4]. Але завдяки впровадженню технології штучного інтелекту, який не знає фізичної втоми і забезпечує високу продуктивність дій, стає можливою автоматизація процесів митного контролю, що дозволяє зменшити ймовірність помилок та прискорює швидкість обробки даних. Додатковим ефектом від цього стане покращення логістичних показників за рахунок зменшення заторів та простою вантажів у прикордонних передавальних станціях.

З урахуванням сучасних реалій особливе значення має безпековий аспект цифровізації митного контролю. Використання систем розпізнавання обличчя в поєднанні з біометричними технологіями дають можливість мінімізувати рівень помилок з ідентифікації осіб при перетині державного кордону, що має вагомий роль в умовах воєнного часу. Впровадження аналітичних інструментів Big Data у процедури митного контролю забезпечує виявлення порушення ще на етапі попереднього аналізу даних, що підвищує ефективність роботи з попередження зловживань у зовнішньоторговельній діяльності. Водночас, це створює умови для посилення гнучкості й адаптивності митного контролю, активізації співпраці та обміну інформацією з митними структурами інших країн для попередження транскордонної злочинності й зміцнення економічної безпеки [2].

Подальші кроки у реалізації курсу на цифровізацію митного контролю у відповідності до концепції Менеджменту 4.0 мають передбачати імплементацію технологій Інтернету речей (IoT), що дасть можливість акумулювати значні інформаційні бази даних про товарні потоки при перетині державного кордону. На думку В. Петруні, «інтеграція технологій Інтернету речей (IoT) в аналітичні системи допоможе покращити процеси митного контролю шляхом раннього виявлення порушень та виявлення та аналізу аномальних паттернів» [5]. Поряд з цим, безпекові ефекти може забезпечити впровадження технології блокчейн, такі як безпека й недоторканість даних зі сфери міжнародних торговельних операцій, підвищення ефективності боротьби з контрабандою і фальсифікатом, зміцнення інформаційної відкритості торговельних операцій.

Важливим чинником імплементації цифрових технологій у сферу митного контролю має бути чітке відображення цих новацій у правовому полі та політиці

митного регулювання. Впровадження нових технологій може генерувати нові виклики у контексті забезпечення конфіденційності даних, кібербезпеки. Тому важливо, щоб технологічні інновації супроводжувались виробленням етичних норм здійснення митного контролю, які забезпечуватимуть захист особистих прав та свобод громадян при належному захисті економічних інтересів держави.

Технологічні інновації й цифрові технології у митному контролі висувають нові вимоги до професійних компетентностей працівників митної служби. Тому впровадження концепції Менеджменту 4.0 у роботу органів митного контролю потребує уваги до проблеми підвищення ефективності управління персоналом. Важливим для ефективної реалізації цифрових інновацій є володіння кадровим складом органів митного контролю навиками використання новітніх технологій, роботи з базами даних, стратегічного аналізу й ухвалення стратегічних рішень. Вирішення цієї проблеми, на думку І. Світлак, має передбачати «організацію тренінгів з цифровізації митних технологій, навчальних курсів з аналітики даних та кібербезпеки, а також регулярне оновлення професійних стандартів» [7]. Але посилення вимог до професійної підготовки фахівців системи митного контролю має невід'ємно супроводжуватись розвитком схем їх особистісної мотивації, що створить належні передумови для забезпечення високого рівня продуктивності праці та відданості роботі. Схеми мотивації, на наш погляд, мають передбачати не тільки фінансові стимули, але й створення можливостей для особистісного розвитку та професійного зростання, впровадження різних форм участі фахівців митного контролю у розробці стратегічних векторів розвитку системи митного контролю. Не менш важливою у схемах мотивації персоналу є наявність моделі визнання досягнень у митній службі, що є додатковим стимулом до ефективної роботи фахівців органів митного контролю.

Таким чином, поглиблення цифровізації митного контролю в контексті реалізації концепції Менеджменту 4.0 вимагає забезпечення комплексності при проведенні реформ у митній сфері. Поряд з інформаційними і технологічними інноваціями, вони мають охоплювати зміни у правовому забезпеченні діяльності органів митного контролю, організації та управлінні персоналом. Тільки такий підхід до реформування, що передбачає урахування різних компонентів, може забезпечити високий рівень ефективності й надійності митного контролю в умовах глобальної нестабільності й системних викликів сьогодення.

Список використаних джерел:

1. Вавдіюк Н. С., Мельничук М. Д. Менеджмент Індустрії 4.0: навчальний посібник для здобувачів закладів вищої освіти. Луцьк: ЛНТУ, 2023. 182 с. URL: https://lib.lntu.edu.ua/sites/default/files/2024-03/Management%20in%20Industry%204.0_25.02%20%281%29.pdf
2. Кравчук Н. Я., Горин В. П., Ясеновська Т. Б. Фінанси: Навчально-методичний посібник. Тернопіль: Економічна думка, 2008. 432 с.
3. Майєр Дж. М., Раух Д. Е. Основні проблеми економіки розвитку / пер. з англ.: Д. Олесневич та ін.; наук. ред. А. С. Філіпенко. Київ: Либідь, 2003. 684 с.
4. Методологія наукових досліджень: навч. посіб. / В. М. Булавинець, В. П. Горин, О. В. Квасниця [та ін.] ; за ред. В. П. Горина. Тернопіль: Осадца Ю. В., 2023. 170 с.

5. Петруня В. Ю. Економічна глобалізація: вплив на бізнес та суб'єктів надання митних послуг в контексті маркетингового управління. *Вісник Академії митної служби України*. 2011. № 1. С. 71-78.
6. Розвиток митної політики України в контексті реалізації економічної функції держави: монографія / О. П. Гребельник та ін.; за ред. д.е.н., проф. О. П. Гребельника. Ірпінь: Університет ДФС України, 2021. 266 с.
7. Світлак І. І. Організаційно-правові засади провадження посередницької діяльності митного брокера та митного перевізника в Україні: дис. канд. юрид. наук: 12.00.07 / Національна академія держ. податкової служби України. Ірпінь, 2005. 193 с. URL: <http://dspace.wunu.edu.ua/handle/316497/3583>